

DOI: 10.26693/jmbs03.02.181

УДК 340.6:614.8:341.36

Ергард Н. М.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ СЛУЖБИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, Київ, Україна

ergard2017@ukr.net

У наш час, коли на сході України триває анти-терористична операція (надалі – АТО), виникає необхідність у проведенні наукових розробок щодо організації судово-медичної експертизи в цей особливий період. Такі дослідження могли проводитися у Центрі судових експертиз Міністерства оборони України, однак його було ліквідовано у 2013 році, і розробки, проведені там у цьому напрямі були припинені. Слід також зазначити, що даний напрям наукових досліджень є не тільки новим, але й актуальним в наш час, оскільки ніде в цивільних бюро судово-медичної експертизи не розроблено як організаційних дій при сортуванні загиблих осіб для подальшого встановлення у них наявних ушкоджень, а також для ідентифікації невідомих осіб, так і алгоритму дій судово-медичних експертів в умовах особливого періоду.

На сьогоднішній день судово-медична експертиза осіб, загиблих в зоні АТО проводиться на базі цивільних судово-медичних бюро, однак, необхідно зазначити, що цивільні бюро завантажені ще й померлими цивільними особами, смерть яких не пов'язана з АТО, тому розтин загиблих військовослужбовців починається не одразу, а в певній черговості у відповідності до завантаження бюро. Також перед Міністерством оборони України стоїть питання забезпечення транспортування загиблих осіб до цивільних бюро, на ці організаційні питання також витрачається певний час, а враховуючи те, що відсутні місця зберігання трупів, це призводить до прискорення гнилісних змін у трупа, особливо в літній період.

Отже, і досі існують проблемні питання організації судово-медичної служби в особливий період, тому доцільно їх розглянути в дискусійному аспекті.

Ключові слова: судово-медична експертиза, антитерористична операція, судово-медичне бюро, Міністерство оборони України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дана робота є фрагментом НДР «Судово-медична визначення зажиттєвості підвищення за кількісною оцінкою стероїдогенезу

глюкокортикоїдів у надниркових залозах», № держ. реєстрації 046U004079.

Вступ. В час великої вітчизняної війни військової експертизи не існувало, всі судово-медичні дослідження для судово-слідчих органів Армії проводили цивільні судово-медичні експерти, які входили до складу армійських та фронтових патологоанатомічних лабораторій (ПАЛ), які функціонували на той час у діючій Армії. На кожну ПАЛ було виділено лише по одному судово-медичному експерту, тому вони фізично не могли справитися із тим навантаженням, яке перед ними стояло. Виникла нагальна потреба у створенні окремої військової судово-медичної служби Армії та Флоту. Так, у березні 1943 року професором Ю.С. Сапожниковим була створена Центральна судово-медична лабораторія (ЦСМЛ) Збройних Сил. Її начальником і, водночас, Головним судово-медичним експертом Армії став професор М. І. Авдєєв. Військовими судовими медиками за роки великої вітчизняної війни була проведена значна робота по визначенню вогнепальних ушкоджень спричинених власною рукою потерпілого з метою демобілізації з рядів армії, які за результатами судово-медичних експертиз за спричинене самоскалічення понесли кримінальну відповідальність за дезертирство у військовий час. Крім того, військові судово-медичні експерти брали участь і при розслідуванні фашистських злочинів на тимчасово окупованих територіях, у таборах смерті, таких як «Гросс Лазарет», Освенцім та інші.

Тому, починаючи з 1945 року йшло формування Центральної судово-медичної лабораторії в складі Київського Військового округу. У роки незалежності України відбулися значні зміни і у військовій судово-медичній службі. Так, 02 січня 1996 року Центральна судово-медична лабораторія Міністерства оборони України була переформована в Центр судових експертиз Міністерства оборони України (надалі – ЦСЕ МОУ). На той час за постановами та направленнями органів дізнання Збройних Сил України, правоохоронних органів та суду у Центрі судових експертиз Міністерства оборони України виконувалась значна кількість складних

судово-медичних експертиз, судово-технічних експертиз документів, судово-почеркознавчих, судово-балістичних та судово-трасологічних експертиз.

Крім судово-медичної роботи, Центр судових експертиз Міністерства оборони України розробляв алгоритм дій судово-медичних експертів в особливий період, досліджувались питання щодо сортування, зберігання та транспортування загиблих осіб, організації умов проведення освідування поранених військовослужбовців, яким надавалась медична допомога у військових польових шпиталях тощо.

Однак, 28 листопада 2013 року Міністерством оборони України було прийнято рішення про ліквідацію Центру судових експертиз Міністерства оборони України і всі дослідження для судово-слідчих органів стали проводити у цивільних експертних установах Міністерства охорони здоров'я України. Всі наукові розробки щодо організації судово-медичної служби в особливий період були припинені.

Метою дослідження стало наукове обґрунтування проблемних питань, пов'язаних із проведенням судово-медичної служби в особливий період в рамках дискусії.

Матеріали і методи дослідження. Проведено аналіз Наказу МОЗ України № 6 від 17.01.1995 року «Про розвиток і вдосконалення судово-медичної служби України», Закону України «Про судову експертизу» та Закону України «Про оборону України» і запропоновані шляхи їх вирішення.

Результати дослідження та їх обговорення. Спочатку розглянемо, що являє собою особливий період. Так, у статті 1 Розділу I Закону України «Про оборону України» зазначено, що: «Особливий період – це період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій» [1].

Отже, зазначений особливий період на Україні розпочався з моменту оприлюднення Указу Президента України від 17.03.2014 р. № 303/2014 «Про часткову мобілізацію» і триває до сьогоднішнього дня [2].

У часі особливого періоду цивільна судово-медична служба України є самою непідготовленою до цього періоду. Висвітливо ряд проблемних та актуальних питань, пов'язаних із діяльністю цивільної судово-медичної служби України та пропозиції щодо їх вирішення.

Якщо порівнювати діяльність судово-медичної служби, яка була в Центрі судових експертиз Міністерства оборони України з діяльністю цивільних

судово-медичних бюро, то слід зазначити, що у цивільних бюро не розроблено методики розрахунку необхідних сил і коштів, об'єму та раціональності проведення експертних досліджень в залежності від виду та масштабності особливого періоду (військові дії, стихійні лиха, технологічні катастрофи та аварії).

Крім того, практика на Сході України показала, що в умовах масової загибелі людей територіальні бюро судово-медичної експертизи не можуть своїми силами забезпечити своєчасне та ефективне виконання необхідного об'єму експертних робіт, без залучення додаткових сил та коштів із інших регіонів.

Проведений аналіз законодавчої бази, яка регламентує діяльність судово-медичної експертизи показав, що ні в Наказі МОЗ України № 6 від 17.01.1995 року «Про розвиток і вдосконалення судово-медичної служби України», ні в Законі України «Про судову експертизу» ніде не висвітлені питання щодо організації та забезпечення діяльності судово-медичної служби в осередку ураження в момент настання особливого періоду [3, 4].

Також, необхідно зазначити, що з часу Незалежності України жодного разу керівниками експертних установ не було організовано ні одного навчально-тренувального заходу для особового складу із розробленим планом діяльності судово-медичної служби в умовах надзвичайних станів, а також відсутня система раннього сповіщення та приведення експертних формувань до підвищеної готовності у роботі в разі загрози лиха.

Тривалість особливого періоду в Україні залишається невідомою, скасування його може бути здійснено лише Указом Президента «Про демобілізацію» після стабілізації ситуації на Сході України, саме таке роз'яснення міститься у листі Міноборони України від 01.10.2015 р. № 322/2/8417 [5].

Тому, виникає крайня необхідність наукового обговорення питань організації судово-медичної служби в особливий період.

Однак, і тут виникає ряд дискусійних моментів, пов'язаних із шляхами вирішення вищезазначених проблемних питань в організації цивільної судово-медичної служби України в особливий період.

Так, для інформаційного забезпечення особового складу судово-медичних бюро керівники експертних установ повинні донести доцільність інформаційного забезпечення у особливий період, що дозволяє не тільки визначитися з оцінкою ступеня ризику лиха, але й вчасно прогнозувати структуру можливих ушкоджень, поранень та ускладнень в залежності від виду та масштабності лиха. Прогнозування можливих тілесних ушкоджень дасть можливість своєчасно забезпечити правильне

сортування трупів та потерпілих з подальшим вирішенням питань етапів їх транспортування у відповідні відділення та військові польові шпиталі.

Також, необхідними та доцільними заходами, які повинні бути організовані керівниками експертних установ є створення із подальшим впровадженням у підготовчому періоді комплексу заходів, направлених на навчання (тренування, практичні заняття, лекції та семінари) медичного персоналу цивільних бюро судово-медичної експертизи по виконанню своїх функціональних обов'язків в екстремальних умовах особливого періоду.

Необхідно також розглянути пропозицію щодо створення територіальних мобільних груп бригад швидкого реагування із певної кількості судово-медичних експертів, які повинні знаходитися в постійній бойовій готовності і могли виїжджати в райони лиха лише на час особливого періоду.

Доцільно також розглянути і пропозицію щодо створення бази для надання судово-медичної допомоги в складі військових польових шпиталів з подальшою розробкою адекватних організаційних структур та їх функцій в особливий період, напри-

клад, приймально-сортувальні відділення, відділення по дослідженню та ідентифікації трупів, відділення впізнання особистості та видачі трупів для подальшого поховання, із спеціально підготовленим особовим складом для кожного такого відділу. Створення певної впорядкованої структури надасть можливість забезпечити не лише етапність, але й згрупованість в роботі судово-медичної служби без хаотичності дій, які дуже часто притаманні особливому періоду [6].

Висновки. Висвітлені у статті проблемні питання організації судово-медичної служби в особливий період є актуальними в наш час і потребують невідкладного вирішення. Слід пам'ятати, що ефективності діяльності судово-медичної служби України в екстремальних ситуаціях знаходиться в прямій залежності від ступеня готовності екстреної служби та своєчасного виконання поставлених задач.

Перспективи подальших досліджень. Вирішення вищезазначених проблемних питань необхідно не лише в рамках дискусії, але й перспективним буде їх практичне вирішення для судово-медичної експертної діяльності.

References

1. *Zakon Ukrainy «Pro oboronu Ukrainy»* [digital resource]. Available from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1932-12/print> [Ukrainian].
2. *Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 17.03.2014 № 303/2014 «Pro chastkovu mobilizatsiyu»* [digital resource]. Available from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/303/2014/print> [Ukrainian].
3. *Nakaz MOZ Ukrainy № 6 vid 17.01.1995 «Pro rozvytok i vdoskonalennya sudovo-medychnoi sluzhby Ukrainy»*. 131 s. [Ukrainian].
4. *Zakon Ukrainy «Pro sudovu ekspertyzu»* [digital resource]. Available from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/print> [Ukrainian].
5. *Lyst Ministerstva oborony Ukrainy vid 01.10.2015 № 322/2/8417* [digital resource]. Available from: http://www.vaks.org.ua/images/files/Lyst_MinOborony.pdf [Ukrainian].
6. Erhard NM. Problemni pytannya u diyalnosti sudovo-medychnoi sluzhby v osoblyvyi period. *Skhidnoyevropeyskyi zhurnal*. 2015; 1 (22): 123-4. [Ukrainian].

УДК 340.6:614.8:341.36

ВОПРОСЫ ОРГАНИЗАЦИИ СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКОЙ СЛУЖБЫ В ОСОБЫЙ ПЕРИОД

Эргард Н. Н.

Резюме. В наше время, когда на востоке Украины продолжается антитеррористическая операция (далее – АТО), возникает необходимость в проведении научных разработок по организации судебно-медицинской экспертизы в этот особый период. Такие исследования могли проводиться в Центре судебных экспертиз Министерства обороны Украины, однако он был ликвидирован в 2013 году и разработки, проведенные там в этом направлении были прекращены. Следует также отметить, что данное направление научных исследований является не только новым, но и актуальным в наше время, поскольку нигде в гражданских бюро судебно-медицинской экспертизы не разработаны как организационные действия при сортировке погибших для дальнейшей установки имеющихся у них повреждений, а также для идентификации неизвестных лиц, так и алгоритма действий судебно-медицинских экспертов в условиях особого периода.

На сегодняшний день судебно-медицинская экспертиза лиц, погибших в зоне АТО проводится на базе гражданских судебно-медицинских бюро, однако необходимо отметить, что гражданские бюро загружены еще и умершими гражданскими лицами, смерть которых не связана с АТО, поэтому вскрытие погибших военнослужащих начинается не сразу, а в определенной очередности в соответствии с нагрузкой бюро. Также перед Министерством обороны Украины стоит вопрос обеспечения транспортировки

погибших в гражданские бюро, на эти организационные вопросы также расходуется определенное время, а учитывая то, что отсутствуют места хранения трупов, это приводит к ускорению гнилостных изменений у трупа, особенно в летний период.

Итак, до сих пор существуют проблемные вопросы организации судебно-медицинской службы в особый период, поэтому целесообразно их рассмотреть в дискуссионном плане.

Ключевые слова: судебно-медицинская экспертиза, антитеррористическая операция, судебно-медицинское бюро, Министерство обороны Украины.

UDC 340.6:614.8:341.36

Problems of the Forensic Service Organization in a Special Period

Ergard N. N.

Abstract. In the time when an antiterrorist operation (hereinafter – ATO) is continuing in the east of Ukraine, there is a need for scientific developments in the organization of forensic examination in this period.

The purpose of the study was to scientifically substantiate the problem issues related to providing forensic medical service during a special period in discussion framework.

Materials and Methods. The analysis of the Ministry of Health of Ukraine Order No.6 dated 17.01.1995 “On the Development and Improvement of the Forensic Medical Service of Ukraine”, the Law of Ukraine “On Forensic Examination” and the Law of Ukraine “On the Defense of Ukraine” and proposed ways to resolve them.

Results and discussion. Forensic examination could be conducted at the Center for Forensic Examination of the Ministry of Defense of Ukraine, however, it was eliminated in 2013 and all the developments carried out there in this direction were stopped. It should also be noted that this direction of scientific research is not only new, but also acute now. There is no place in the civilian offices of forensic medical examination to conduct sorting of the deceased for further establishment of their injuries, identifying unknown individuals, and providing an algorithm for forensic experts in a special period.

Today, forensic medical examination of people killed in the ATO zone is conducted on the basis of civilian forensic medical offices. However, it should be noted that the civilian bureau is also loaded with dead civilians, whose death is not related to the ATO. Therefore, the autopsy of dead soldiers does not begin immediately, but in a certain order in accordance with the loading of the bureau. Ministry of Defense of Ukraine also faces the question of transporting the dead to civilian offices which also take some time. As a result, there are no places for storing corpses, which leads to acceleration of hostile changes in the corps, especially in summer time.

Conclusion. All the problems described above show that there are still issues urgent problems in forensic medical services in a special period, so it is expedient to consider them in a discussion plan.

Keywords: forensic medical examination, antiterrorist operation, forensic medical bureau, Ministry of Defense of Ukraine.

Стаття надійшла 05.01.2018 р.

Рекомендована до друку на засіданні редакційної колегії після рецензування